

چرا کمبود آب در ایران یک بحران مزمن است، نه مقطعی؟

راديو فردا

کمتر از یک دقیقه پیش

اظهارات مقامات حکومت ایران در ابتدای فصل تابستان حاکی است که تنش آبی اکثر استان‌های این کشور را فراگرفته و وضعیت، به‌ویژه در تهران، هشدارآمیز است.

در این شرایط، کارشناسان می‌گویند راهکارهای کوتاه‌مدت مانند صرفه‌جویی یا پروژه‌های انتقال آب، اگرچه می‌توانند بخشی از فشار موجود را کاهش دهند، اما به‌تنهایی پاسخگوی ابعاد گسترده این بحران نیستند.

تنش آبی در «۵۸ شهر در ۲۳ استان»

هاشم امینی، رئیس هیئت‌مدیره شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور، با اشاره به بحران کمبود آب در کشور اعلام کرد که در حال حاضر ۵۸ شهر در ۲۳ استان با تنش منابع آبی مواجه هستند.

این وضعیت بحرانی آب به‌حدی بالا گرفته که حتی استان‌های کوهستانی کشور نیز دچار تنش آبی شده‌اند. به‌عنوان نمونه، استان لرستان اگرچه از پربارش‌ترین استان‌های ایران و سرچشمه بسیاری از

رودخانه‌ها است، اما به دلایل طبیعی و مدیریتی با تنش آبی روبه‌رو شده است.

چندی پیش، مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور ایران، در سفر به این استان گفت: «اصلاً نمی‌توانم بپذیرم استانی با ۱۲ میلیارد مترمکعب آب، بیشتر شهرهایش با تنش آبی مواجه باشند و آب مورد نیاز خود را نیز از چاه تأمین کنند.»

اما مقامات ایران، به‌ویژه نسبت به وضعیت آب در تهران، هشدار داده‌اند.

راما حبیبی، معاون حفاظت و بهره‌برداری شرکت آب منطقه‌ای تهران، به‌تازگی در گفت‌وگو با خبرگزاری ایلنا، با تشریح وضعیت منابع آبی پایتخت، رشد جمعیت را مهم‌ترین چالش تأمین آب تهران خواند و گفت: «بدون تأمین منابع آب پایدار، نباید بارگذاری جدید جمعیتی در پایتخت انجام شود.»

به‌گفته‌ی او، در حال حاضر حدود ۴۵ درصد آب زیرزمینی و ۵۵ درصد آب سطحی در تهران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

نیک‌آهنگ کوثر، کارشناس مسائل آب، در گفت‌وگو با رادیو فردا در پاسخ به این‌که آیا مشکل اصلی آب تهران، صرفاً توسعه شهری است، می‌گوید: «وضعیت بحرانی آب در تهران تا حد زیادی محصول توسعه شهری بی‌حساب‌و‌کتاب است. به ظرفیت‌های اکولوژیک در تهران توجهی نشده است. تهران جمعیت زیادی دارد و میزان مصرف آب نیز بالاست. خشکسالی هم ممکن است شرایط بحرانی را تشدید کرده باشد، اما عامل اصلی نیست. حکمرانی نادرست، تمرکزگرایی و توسعه بدون توجه به سقف اکولوژیک، از جمله عوامل مهمی هستند که ما را به این نقطه رسانده‌اند.»

او می‌افزاید: «باید توجه داشت که تهران بر مبنای ظرفیت اکولوژیک شکل نگرفته است. این شهر یک مرکز سیاسی بوده، اهمیت اقتصادی بزرگی داشته و به‌تدریج گسترش یافته، جمعیت آن افزایش پیدا کرده و خدمات توسعه یافته‌اند، بدون آن‌که به میزان آب موجود توجه شود. همچنین مصرف آب هیچ‌گاه کاهش پیدا نکرده و منطقی نشده است.»

کوثر می‌گوید: «میزان مصرف آب در تهران، از منظر کاملاً متفاوت با سایر مناطق کشور است. میزان مصرف آب در بخش کشاورزی استان تهران بسیار کمتر از میانگین کشور است، اما میزان مصرف آب شهری به مراتب بالاتر است. اتکای بیش از حد به منابع آب زیرزمینی نیز باعث شده است که این منطقه ناپایدار شود و این مسئله می‌تواند خطر بسیار بزرگی ایجاد کند؛ هم از منظر سست شدن شهر تهران بر اثر فرونشست و هم از منظر از بین رفتن ذخایر آب برای آیندگان.»

مردم مقصرند؟

دولت ایران مدت‌ها است که از شهروندان خواسته در مصرف آب صرفه‌جویی کنند، اما مصرف خانگی تنها بخش کوچکی از مصرف آب در ایران است.

فاطمه مهاجرانی، سخنگوی دولت پزشکیان، به‌تازگی درباره‌ی این‌که خود دولت چه سیاست‌هایی در زمینه‌ی مهار بحران آب اتخاذ کرده، در یک نشست خبری گفت: «دولت با استفاده از سیاست‌هایی نظیر اعمال محدودیت، از جمله اختصاص آب متناسب با الگوی کشاورزی، تخصیص آب بر اساس الگوی تولید و اولویت دادن به آب شرب، اقداماتی را در این زمینه انجام داده است. این‌ها از جمله موضوعاتی هستند که دولت در طول دو سال گذشته دنبال کرده است.»

او با این حال، بار دیگر توپ را در زمین مردم انداخت و گفت که باید «سرانه مصرف آب به ۱۳۰ لیتر به‌ازای هر نفر برسد. زیرا هم‌اکنون در برخی مناطق، سرانه مصرف به بیش از ۲۵۰ لیتر به‌ازای هر نفر می‌رسد که این میزان، تقریباً دو تا دو و نیم برابر الگوی جهانی است.»

راهکارهای «اشتباه» دولت برای خروج از بحران

در کنار مدیریت منابع موجود، اجرای پروژه‌های جدید نیز در دستور کار قرار گرفته است. انتقال آب از ارتفاعات تنکابن و بهره‌برداری از خط دوم انتقال آب طالقان، از جمله طرح‌هایی است که برای افزایش تاب‌آوری آبی پایتخت دنبال می‌شود.

آقای کوثر می‌گوید که راه‌های تأمین آب نیز در طول سال‌های اخیر همواره مُسکن‌های موقتی بوده‌اند؛ یعنی مقامات جمهوری اسلامی به دنبال راه‌حل‌های منطقی و پایدار نرفته‌اند و از این منظر، بحث حکمرانی اهمیت بسیار زیادی دارد.

این کارشناس مسائل آب تأکید می‌کند: «انتقال آب بین حوضه‌ای یکی از بزرگ‌ترین راهکارهای اشتباه در سرزمین ما بوده است. برای حل مشکل یک منطقه، مشکلات منطقه‌ای دیگر را افزایش می‌دهیم. حقیقتاً آن منطقه را می‌گیریم تا محدوده‌ای دیگر که قدرت سیاسی و اقتصادی بیشتری دارد، بتواند به‌طور موقت مشکلات خود را برطرف کند.»

او ادامه می‌دهد: «در مورد سد طالقان همین مسیر طی شده است، در مورد لار نیز همین اتفاق افتاده و در مورد تنکابن هم همین روند تکرار خواهد شد. در نهایت، با افزایش دوباره جمعیت و رشد مجدد مصرف، هیچ مشکلی حل نخواهد شد.»

معاون حفاظت و بهره‌برداری شرکت آب منطقه‌ای تهران به موضوع بارورسازی ابرها نیز اشاره کرده و گفته که این فرایند فقط می‌تواند ۱۰ تا ۱۵ درصد به افزایش بارش‌ها کمک کند.

کوثر در این زمینه نیز می‌گوید: «بارورسازی ابرها نیز روشی است که تنها در شرایط بسیار ویژه، یعنی زمانی که رطوبت بالا باشد و ابرهای مناسبی وجود داشته باشند، می‌تواند تا حدودی بر میزان بارش تأثیر بگذارد و به‌عنوان یک راهکار منطقی محسوب نمی‌شود.»

چرا بحران فرونشست ادامه دارد؟

یکی از پیامدهای جدی بحران آب در ایران، وخیم‌تر شدن وضعیت فرونشست زمین است.

معاون حفاظت و بهره‌برداری شرکت آب منطقه‌ای تهران به خیرگزاری ایلنا گفت که در منطقه ورامین بیشترین نرخ فرونشست مشاهده می‌شود. او افزود در دو سال اخیر بیش از ۵۷۰۰ حلقه چاه غیرمجاز مسدود شده، اما این امر منجر به توقف فرونشست‌ها نشده است.

با وجود انسداد هزاران چاه غیرمجاز و اجرای طرح‌های احیای آب‌های زیرزمینی، چرا همچنان فرونشست در مناطقی مانند ورامین ادامه دارد؟ کوثر در این زمینه نیز می‌گوید که برای توقف فرونشست و جلوگیری از تشدید کمبود آب زیرزمینی، فقط بستن چاه‌های مجاز یا غیرمجاز راه‌حل کافی نیست، بلکه باید شرایط تغذیه آبخوان‌ها نیز فراهم شود.

او می‌افزاید: «تهران به دلیل گسترشی که پیدا کرده است و کاهش سطح مناطقی که نفوذپذیر هستند، سیستم‌های آبخیزداری و آبخوانداری شهری ندارد و همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ساخت‌وساز، آسفالت، بتن، بزرگراه، شهرک‌سازی و همه این موارد گسترش پیدا کرده‌اند. این مسئله باعث شده است که سطوح زمین غیرقابل نفوذ شوند و میزان برداشت آب از میزان تغذیه بیشتر باشد و همین، یک ناترازی ایجاد می‌کند که به کاهش سطح آب زیرزمینی منتهی می‌شود و نتیجه آن به شکل فرونشست مشاهده می‌شود.»

این کارشناس ادامه می‌دهد که اگر برداشت آب کم شود و تغذیه مصنوعی بیشتر شود، می‌توان امیدوار بود که در فرایند کلی، روند فرونشست مدیریت و در گذر زمان متوقف شود، اما با روند فعلی، این اتفاق

کوثر می‌گوید: «به حوضچه‌هایی نیاز است که هنگام وقوع سیلاب، آب در آن‌ها جمع شود و سپس جذب سفره آب زیرزمینی شود. روان‌آب‌هایی که از بین رفته‌اند، باید دوباره احیا شوند و هرچقدر بتوان وابستگی به آسفالت و سیمان را کمتر کرد و حتی از آسفالت‌ها و سیمان‌هایی استفاده کرد که نفوذپذیری را کاهش ندهند، این موضوع می‌تواند کمک‌کننده باشد. باید کاری کرد که میزان آب زیرزمینی افزایش پیدا کند.»

در مجموع، آنچه از مجموعه اظهارات مسئولان و کارشناسان برمی‌آید این است که بحران آب در ایران دیگر صرفاً یک چالش مقطعی یا فصلی نیست، بلکه به مسئله‌ای ساختاری و چندلایه تبدیل شده است که هم به الگوهای توسعه شهری، هم به شیوه مدیریت منابع زیرزمینی و هم به تغییرات اقلیمی گره خورده است.

بیشتر در این باره:

سرانه آب تجدیدپذیر برای هر ایرانی «از ۷۰۰۰ متر مکعب به ۱۲۰۰ متر مکعب رسیده است»

این مطلب بخشی از:

انرژی و منابع طبیعی

فراتر از خبر

محیط زیست

بایگانی